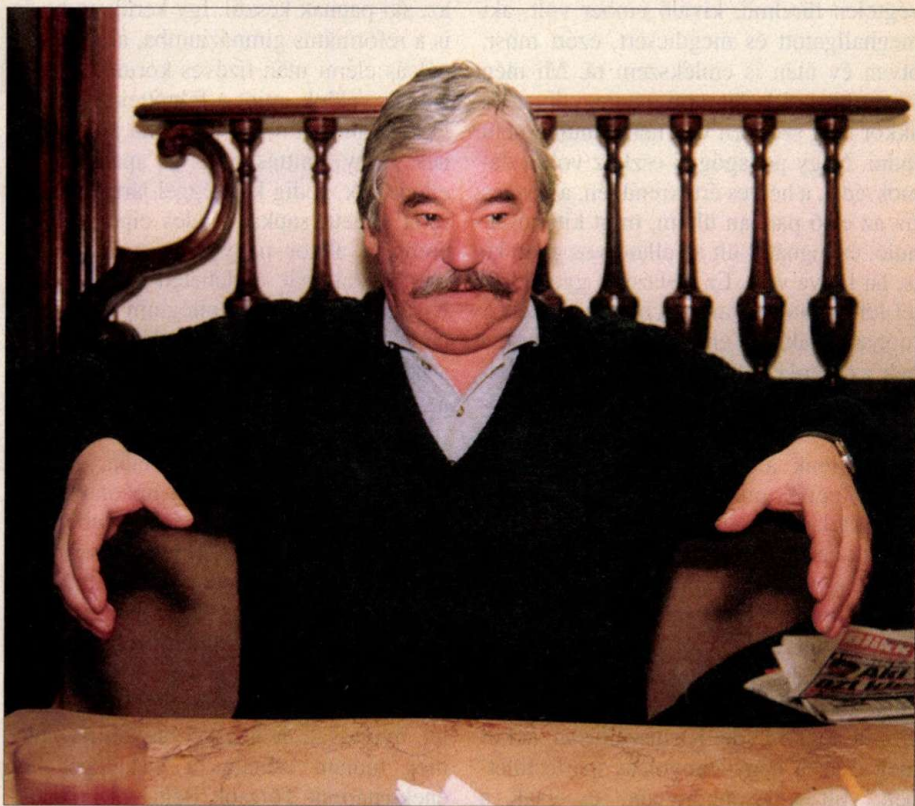

„Akkor még szegény volt nem tanulni”

Csukás István boldog iskolaévei

LEJEGYEZTE: KERESZTES ÁGNES

Én még a református elemibe jártam Kisújszálláson, ahol palatáblán, palavesszővel tanultunk meg írni és kórusban mondtuk a kisegyszeregyet meg a nagyegyszeregyet. Máig tudom. Nagyon jó emlékeim vannak erről az iskoláról, ahol Arany János is tanítókodott egy

évig. Külön fiúiskola volt, külön épületben: egy nagy teremre emlékszem, az tele volt kölyökkel, és mi nem is láttuk a lányokat, csak a templomban, de ott is külön ültek. Tanárnőnk sem volt. A borzasztóan szigorú Nagy Dezsőt tanító úrnak kellett szólítani – Dezső bácsizás, frater-

nizálás abban az időben a kurátorok miatt sem lehetett. Ezt nem bántuk, mert engem inkább zavar, ha nagy a bratyizás. Azt sem éreztem borzasztónak, hogy a körmösből, nádpálcából, fenekelésből kaptam bőven. Nem vagyok a porosz iskola híve, de szerintem a szigor helyénvaló, és a lelki büntetés mélyebb és rosszabb nyomot hagy. Igazságosnak tartottam azt is, hogy ha nem tudta a tanítónk, ki a bűnös, az egész osztályt végigkörmölte.

Nekem az sokkal többet számított, hogy végtelen türelmű, kiváló ember volt, aki meghallgatott és megdicsért, ezért most, ötven év után is emlékszem rá. Mi még szerettük az iskolát, ami ma nem divat, és akkor még szegény volt nem tanulni, nem tudni. Nagy pedagógiai eszköz volt a demokrácia, a helyes értékrend: én, a kovács fia az első padban ültem, mint kitűnő tanuló, és leghátul ült az állatorvos gyereke is, ha hülye volt. Ez életszerű, gyerekfej-jel felfogható hierarchia, mert a gyerekek roppant hiúk. De én úgy látom, hogy ma már az iskola is tele van simlivel, csalással, és a pénz számít, meg a rangkülönbség.

Nálunk a gyereket korán munkára fogták, minket is: nekem az volt a feladat, hogy esténként kihordjam a tejet. Így láttam meg egyszer az orvoséknál a konyhában fordítva letéve Móricz Zsigmond regényét. Fejjel álltak felém a betűk, és csak úgy félszemmél odalesve próbáltam elolvasni a címét: *Légyó mindhalálíg...* Nagyon kíváncsi voltam erre a légióra, de Kisújszálláson akkor még csak a negyvennyolcas ipartestületben volt kölcsönkönyvtár, és csak a felnőtteknek. Én otthon mindig könyvet kértem ajándékba és ennek örültek a szüleim, mert az nem került olyan sokba. Azt a néhány kötetet aztán mi gyerekek körbecserélgettük egymás között, és Kisújszálláson mindenki tudta, hogy melyiket ki olvassa éppen.

A tanító úrékhoz is én hordtam a tejet, és ott láttam először újságot bekötve. Az volt a címe, hogy *Az Én újságom*. Az, hogy a gyerekeknek is készülhet újság, és azt be is lehet kötni, az én életem egyik meghatározó élménye volt. Ezért tartottam később nagyon fontosnak, hogy legyenek olyan lelket, ízlést formáló lapok, mint a *Kincskereső* volt.

A reformátusoknál Bethlen Gábor óta ki volt találva, hogy a szegény, de okos gyerek tanuljon, és nemcsak az, aki papnak készül. Így kerültem be én is a református gimnáziumba, ahol a nádpálcás elemi után tízéves korunkban úgy bántak velünk, mint a felnőttekkel. Nagy Dezső tanítóm maga javasolta a szüleimnek, hogy taníttassanak, és apámék nem elleneztek, pedig költséggel járt: Bocskay ruha kellett, sapka, rendes cipő... De az érettségi akkor nagy kapu volt fölfelé, mert azzal már el lehetett helyezkedni. Kisújszálláson volt kollégium is, ahol a tanyavilágból jövő gyerekek laktak, mert a határ elért majdnem a Hortobágyig, és az emberek többsége a földből élt.

Sokszor látom, hogy a mostani tízévesek úgy mennek az iskolába, mintha akasztani vennék őket. Én imádtam gimnáziumba járni és nem stréberségből, hanem azért, mert az nekem csupa szórakozás volt. Mi eleinte nem is értettük, hogy miért kell mindenhez külön tanár, még tornához is, de nagy élmény volt. Abban a kisújszállási iskolában akkor kiválóan felszerelt tornaterem volt bordásfallal, kötéllel, nyújtóval, és büszke vagyok rá, hogy meg tudtam csinálni a kiskelepet. Az énektanárunk Törzsök Béla volt, aki akkor jött haza a hadifogságból: a háborúban ellőtték a karját, emiatt nagyon furcsán, vállból vezényelt, de remek humora volt. Velem aztán nagy jót tett, mert apám a gimnáziumba még csak elengedett a tanonciskola helyett, a zeneiskolába már nem akart. „Cigány akarsz lenni? Van itt

elég!” Én pedig hegedűtanár szerettem volna lenni, és csereberével szereztem is magamnak egy hegedűt. De Törzsök Béla addig-addig járt a szüleim nyakára, amíg el nem engedtek Tarhosra.

Tizenhárom éves voltam, mikor oda-kerültem, és én úgy szerettem Gyulyas Györgyöt, mint az apámat. Ő volt az a legendás igazgató, aki 1947-ben két demizson pálinkával indult el Pestre: az egyiket Dobi Istvánnak vitte, a másikat Kodály Zoltánnak, és mindkettőtől kért egy papírt, hogy ő a tarhospusztai Wenckheim-kastélyból zeneiskolát csinálhat. Meg is kapta. Nem volt gyáva ember, mert egyedül állt oda a parasztok elé, akik éppen a parkettát feszegették fel, amit azonnal leállított, és körbekerítette a hús holdas parkot. Békéstől kilenc kilométerre, ott a világ végén végigharcolta, amit akart. A Tiszántúltól a Dunántúlig tanárbrigádok járták az országot és verbuváltak:

semmi protekció nem volt, csak a hallás és a tehetség számított. Engem rögtön felvettek, amikor Steiner Szonja eljátszott a zongorán egy ravasz kis dallamot, amit nekem utána kellett énekelni, én meg visszakérdeztem, hogy most énekeljem, vagy szolmizáljam? Kitűnő zongoratanárnő volt, és engem teljesen elbűvölt, mert addig csak a harmóniumot ismertem. Az ő nevét már nem nagyon emlegetik: az én számomra felejthetetlen. Azt hiszem, nagyon szép is lehetett, de akkor elsősorban az ragadott meg, hogy milyen jó kedélyű és vidám.

Nekem az a szerencsém, hogy mindig csupa ilyen jó kedélyű ember vett körül, de a tarhosi iskola egyébként is nagyon különleges volt: csodaiskola, ahol egész Magyarország legjobb tanári kara tanított. Akkor még voltak belföldi légi járatok, és a Zeneakadémia tanárai repülőgéppel jártak le Buda-

pestről, az itt lakó tanárok többsége viszont politikai okokból ki volt tiltva a fővárosból. Hogy csak a magyartanárunk történetét mondjam el: Rác István, a *Kalevala* és a *Kanteletár* fordítója Horthyék elől Finnországba emigrált, ott a második világháborúban beállt a finn magyar légióba – azt hiszem, nem sokan tudják, hogy ilyen is volt –, erről írt egy könyvet, aminek körülbelül az volt a címe, hogy *Harcoltam az oroszok ellen*, aztán negyvenötben hazajött, és egy év múlva internálták.

Tarhoson női tornatanárnőnk volt, mi fiúk mindannyian szerelmesek voltunk belé. Nő volt a hegedűtanárnőm is, és nagyon sokat lehetett tanulni tőlük. Azt a fajta tudást, azt a finomságot, szelidséget, kedvességet, ahogy viselkedtek, ahogy öltöztek, ahogyan ettek – mert a legjobb

tanítás a példa. És amit a védtelen gyerekek rosszul tanítanak meg, azt mint felnőtts is rosszul fogja tudni.

Az én életemet döntő módon befolyásolták a tanárain. Az élőkkel – ha csak levélben is – mindmáig tartom a kapcsolatot, és csak sajnálni tudom azokat a gyerekeket, akik elvadultak az iskolától. Minden a tanáron múlik, minden. A magam tapasztalatából tudom, hogy egy gyerekben legalább háromféle tehetség lehet, csak nem mindig hozzák ki belőle. Engem Péter Rózsa is tanított, és elhitette velem, hogy amit ő meg akar tanítani nekem, azt én meg tudom tanulni. Ebben az a vicc, hogy meg is tanultam. Sőt! Olyan meggyőző volt, hogy majdnem matematikus lettem miatta... Aztán elkezdtem verseket írni.